

MEDITATIUNI

continuare din Gazeta Nr. 57.

(Va urma.)

V.

Mai miraseva apoi orecare, ca la noi nici pana astadi nu se putu face o uniformatate in platile stolare, in birulu prestiescu, in dilele de claca...? Ci de a introdusu careva unu rendu mai bunu — seu si umbra aceea a legeri in care se afla marginite platile preotiesci cu adaogerea aceea, ca se se tiene obiceiulu vechiu — pentru parochia sua; cu aceea, fostu pana a candu la indrumatu careva superioru la obiceiulu vechiu; fundatu era acesta inca demultu in unele locuri pe nesce tocmele si contracte, de care se facu si cu ceialalti pastori satesci, cu vacari...! Care se lasa de capulu seu, acela iara crediendu ca si cu talentulu preotiei ca si cu ori care talentu se pote duce negotiatorie, ingreunara poporulu preste mesura!..

Totu obiceiulu acelu vechiu, monstrulu acelu deformu, trase dupa sine si dedarea preotiloru in vremile mai alesu trecute, cu beuturile spirituose; — S. S. Tranne dara isi luara de aci ansa, de a refera la locul mai inaltu betiea preotiloru, ca pre una dintre principalele cause ale ruditatiei poporului; adevratu ca preotii pe atunci dupa intielesulu miselei tocmeli, pentru multe functiuni nu avea de a astepta plata, nu taro se tragea dara dela ospetie si pomene, sciindu ca aceea le va fi plata ce voru manca si bea, apoi scimu ca: *occasio facit furem*; — aru fi facutu dara multu bine, candu aru fi astupatu isvorulu, stergundu ruainosele tocmele..

Immultinduse preotii nostri intru atata mesur'a fara de tota trebuint'a, cine aru fi cutediatu a

spera o meliorare a conditiunei preotiloru? Din partea poporului nu se putea astepta, ca era seracu, de alta parte incredintu, ba si insusi de noi maderitu, scii, ca si prunculu veduvei proste, care candu ilu dogenesce mumasa, o scuipesee in ochi,.. da si pentru ce se fie datu plata mai bunisiora, candu si fara aceea li se obrudea popii mai cu tariea. — Statulu de iaru si pomenitu cineva, ca learu prinde bine si preotiloru acestoru necasiti — cari numai in diecesa Fagarasiului trecea preste 1400. — — —

Clerulu nostru dara, ca se nu fie molestu nimarui cu rogari, de alta parte ca se nu cada in ispita de a 'si forma pretensiuni la ceva remuneratiune pentru deregatoriea sa, nici nu se lipi tare de dis'a scripturei „care servece altariului dela altariu se si traiasca“, — nice nu se stradui a aduce pe statu la crediemintulu acela ca: preotii suntu acei deregatori in statu, cari asuda in tinerea aequilibrului paceri si a indestulirei comune cu totu efectulu si atunci, candu alte probe, insusi si cele mai silnice — in privint'a asta remanu sterpe, fara fructu; nici nu descoperi iniuria ce i se facu prin aceea, ca dintre toti cari slugescu statului, numai elu e acela, dela care servitulu se pretinde, dar de respata se nu tiena sama; (!) ci se indestuli cu seracia — ce si o a castigatu — de buna voie, lasandu tote in scirea lui Dumnezeu!

Da candu a fostu o data, cautandu inpregiuru, si vedienduse insocitu de mulieri, betranu, si prunce, esclama cu Adamu: „iata osu din osele mele“! — tieniu unu sfatu mare, din care esi, ca aru trebui si de partea asta a sa mai slabanoga a se ingrigi, hotarira dara se se adune capitalu de bani, sub nume de: „Fundulu veduveloru si alu deficientiloru“, la care se contribue fieste care preota catu 20—40—60 xr. — intielege cruceri — pe totu

anulu in 10 ani dupa olalta, din usur'a acestui capitalu apoi se se inparta veduveloru si deficientiloru cate unu ajutoriu. 10 ani trecura, banii acestia se adunara in multe districte fara tota acurati'a si acumu numai din harnici'a nostra avemu adunatu unu „Fundu“ — golu mai pana in fundu, — dupa cumu adeva se pote astepta dela o contribuire cu cruceri.

De s'aru fi cerutu unu inprumutu de statu dupa modalitatea, care acumu o vedemu si pipaimu, inainte de asta numai cu unu diumatate de seculu, si de aru fi fostu parintii nostri destulu de isteti dupa esemplulu aceluia asi afla o cheie orecare a repartirei pentru scopulu atinsu, bater cate 10—20 fl. mc. pe anu pe fiesta care preotu, si adunarea acestora se o fie continuatu cu tota esactitudinea pana in timpurile nostre, acumu amu avea cu ce sterge lacrimile veduveloru nostre, si cu ce mangaia si sprigini pre bestrani ai relegiunei, cari sau garbovitu sub greutatea crucei! .

Regularea platiloru preotiesci, care singura aru pune capetu pericoloseloru frecari dintra preotu si poporulu seu, prin care de multeori se subtiie — a uneori tocma se si rumpe — firulu acelu delibatu alu confidentiei inprumutate, — adevratu ca e plina de greutati, asta o au simtitu destuleori mai marii nostrii; da atata numai ca: „Non eadem ratio est sentire et demere morbos, sensus inest cunctis, tollitur arte malum. Ovid.“

Unu nodu gordianu ca acesta dara, daca nu se putea altminte descalci, trebuia fara multa amarnare taieatu in doa...

Una nea mai remasu, care nime nu o a pututu lua dela noi, speranti'a asta inca pana acumu isi avu nutrementulu seu, promissionile cele dulci dela pamentu, ., dara acumu ca si candu si acestu nutrementu s'aru fi inputiinat; pentru acea totusi se nu cademu cu anima, ca iera ne luce sórele întunecatu, atunci iara ni se va deschide ceriulu celu obicinuitu, si vomu audi cuvintele dulci, cu care ne facura suportavere greutatile „cras donaberis haedo“! (Horat.) ce mangaiere neinputiinata! ce mangaiere siesi consequenta!!

VIII.

Unu poporu daca vre asi cunosce gradulu culturai, numeresi scolele atatu celo mari catu si celo mici, elementare; industriale, ., si indatu a aflatu se a doritu a scrire. — Catu de apusa é starea nostra in privintia asta! Noi n'avemu scole satesci

— de industriale nici vorba nu facemu — nici pana astadi! Bateria de o parte renduielele guberniale, de alta ordinaturile episcopesci se mai ajungeau una pre alta in privintia scoleloru; protopopii ca directori, de cate ori întelneau cole érna cate unu cantoru din distr. seu, mai totu deauna intreba: ambla pruncii la scola? Ba candu era tomna si la preoti scriea, se faca a se incepe scolele; — acestia indemna pre poporeni, omenii in multe locuri facea si togmiala cu cantorulu, ca se le invetia pruncii carii voru ambla la élu, intielege adeva la scola —, si noi totusi n'avemu scole! Au dora noi cu treaba nostra grabindune amu datu in urma rea?! — Cacee dupa ce tota lumea de areudulu ne vrea binele, toti ne cearca starea scolei, ce aru putea se fie alta cauza, de cu starea scolei numai putemu essi la cale?! Eata cauza adevrata: intre multele moasori — care de capulu seu lasati — nadusira responsabilitatea! Si apoi: „Nunquam, crede mihi, a morbo curabitur aeger, si multis medicis creditur una febris. (Ovid.)

De ni saru putea redica starea scoleloru cu publicarea unoru articuli ca si care cetiramu despre „essaminele tienute cu succesu ca acela de bunu, si cu responsuri asie de esacte, catu storcea lacrimo de bucurie din ochii auditoriloru.“ — aru fi ferice de noi, atunci cu toti amu scrie la articuli, numa se fie cine ceti si crede; — da decumva din nenorocirea nostra saru intempla. de aru lua cineva vre unu articulu de aceia sub critica cunoscundu din fundamentu starea nostra, mai de n'aru luneca a dice: „Auger, et ex humili tumulo producit Olympum.“ (Maut) — caci unde suntu scolele nostre — luandu afara cateva — care se merite numele acestu santu? Si cati dascali avemu caroru nu li saru potea inculca: „Discite vos prius, inde aliis ostendite rectam vivendi formam.“ (Paling); noi inse ca se ne astupamu numai urma, neamu dedatu acumu la tote bordeele a le dice scole, si pre toti bucherii ei numima dascali — responsurile prunciloru apoi cari cearca aceste institute adevratu ca storcu lacrimo, in sa de durere!! Deci cauza asta ponderosa a scolei, ca se esimu cu ea la cale, nu e destulu a o proptire numai din colo cate cu unu articulu, cumu redima omulu seremanu gardulu celu putredu cate cu unu lemnu strimbu, apoi gardulu totu cade, si remanu numai proptele; — ci asta ca si o casa caduata de nou aru trebui

redicata din fundamentu, da nu dupa sistema cea veche defectuosa, fara sufletu; ci dupa alta noua, care se fie insuflita din capu pana in picioare de: responsabilitate; .. adeca: se se redice scole intradinsu in tota comunitatea, éra pentru fiitorii dascalii scola praeparandiala langa episcopie, si numai cari voru absolvi cursulu pedagogicu se se aplice de dascalii; acestora apoi li se asemne plata amesurata deregatorii; — preotulu localu se se indatoredie a visita scola catu mai desu, — apoi preste cate unu Districtu se se denumeasca de directoru cate unu barbatu zelosu, — nu exclusive protopopulu, ci de aru fi acela si parochu simplu, numai se aiba insusirile recerute intr'unu directoru — acesta apoi se fie datoriu a visita scolele distr. de doa ori in totu anulu; — preste mai multe districte se se puna unu inspectoru, — care la noi aru putea fi decanii; inspectorulu inca in totu anulu se arate starea scoleloru la supremulu inspectoratu diecesanu, care aru fi v. consistoriu. Aci s'aru deschide desfatatulu campu pentru venerandii parinti ai diecesei, ca se se bucure vediendusi pre fiii sei — pruncii si fetitiile scolare — ca neste surcele de maslinu in giurulu mesei sale! —

Carti scolastice se se tipareasca de ajunsu, da nu numai abecedare si dupa aceste inca se simu siliti a astepta cu ani intregi, pana vomu calatori in capitale, ca si Mohamedanii la Mecca; ci totu feliulu de carti scolastice, precumu: catechismu, istoria biblica, aritmetica, geographia, ortographia, gramatica, filosofia, s. a., care tote se fie ase compuse, ca treptatu deschidendu mintea, si desvoltandu intielesulu prunciloru, se i atraga orecumu catra sine, ca inimele loru cele tenerele inca de tempuriu se se invelia a primi invetiatura, candva se fie asemine pamintului celui roditoriu; apoi pentru castigarea cartiloru acestora se se midiulociasca o usiuratare orecare, si comunitatile nu se se sfatuiasca numai, ci togma se se sileasca la cumperarea loru, — sfatnindu nu facemu alta decatulu legamu gangrena ca se se vindece (!) care, ca se nu causese morte, togma taiata ar trebui si arsa catu de adencu. — In institutiunea prunciloru se se prescrie o norma acomodata, care se se urmedie pretutundine, si preste tote aceste se se caute fiulu celu retacitu, responsabilitatea, si allanduse se grigimu de ea, ca si de singura conditiune a inaintarei nostre. — Fara responsabilitate vorbindu de scole nu facemu alta, decatulu imblatimu pe aria gola, —

responsabilitate dara, snculu acestu nutritoriu, sufletulu acestu viuifacatoriu se se torne in tote organele cercului scolaru, — fara asta tote decretetele ori de unde venite, suntu asemine unei fantane seci, langa care putemu muri de sete!.. (Va urma.)

ЕПІСТОЛА XXI.

Кассель 22. Ізліз 1855.

Дела Готtinga ньъ ла Кассель джкъ нъ е дескисъ дрѣтѣлъ де феррѣ, аша даръ фѣкъі ачестѣ трансітъ къ кѣррѣца къ кайі, даръ нъ ші наре рѣъ де локѣ. Фііндѣ къ аша ам пѣтѣтъ мѣі віне съ ньдѣ цінѣтълъ челѣ джкънгѣторіѣ. Ам трекѣтъ пре Мѣнда (Münden), каре се афѣ ла конфалінда Фѣлдеі ші а Верреі, дѣ знде джчене апоі Весерѣлъ. Локѣ джнтрессант ѣнтрѣ сітѣъчїзнеа сѣ. — Кассельѣ, капїтала Електоратѣлї де Ассїа (Cathessen) се по́ре джпѣррї дѣнѣ зїдїрїме сале дж дѣ́зе секціѣні, зпа веке шї зна по́въ; чеастѣ дїн зрѣтъ е дестѣлъ де фрѣтѣбѣ. Мѣнтеле де лѣнгѣ джнѣсѣлъ къ кассельѣлъ ѣнмітъ джпѣлїмеа лѣі Вілѣлѣмѣ (Wilhelmshöhe), шї къ цїокѣрїме де апѣ челе мїнзпате, атраѣе не тѣлді кълѣлторї. — Дж Кассель єсте зпѣ цїмнѣсіѣ, о скѣлъ де індѣстрїе (полїтехнїкъ), о скѣлъ реалѣ шї маї тѣлѣ алѣ інстїтѣте, — тѣ́те сжнт фѣрте віне органїсате, — єз ле афлї дескїсе дѣнѣ ваканда чеа скѣртѣ че авѣссерѣ, шї домнїї дїректорї Mathias шї Hehl тѣ джкѣноштїндарѣ къ тѣлѣ вѣнѣ воїнда деспре тѣ́те челе че се цїнѣ де джселе.

ЕПІСТОЛА XXII.

Франкфурт 24. Ізліз 1855.

Акѣмѣ тѣ афлѣ дж чентрѣлъ полїтїкъ алѣ Цѣрманїеі, сказнѣлъ конфедерѣчїзнеі. Чїне нъ кѣно́ште четатеа чеа лїберѣ а Франкфуртѣлї де лѣнгѣ Менѣ? Чїне нъ шї адѣче а мїнте де вісѣрїка сѣлѣлї Павѣл? Ремїнїсчїнде дїн тїмпѣрїме веке шї по́ве! Дарѣ тѣ́те трекѣте. Акѣмѣ се афлѣ дж Франкфуртѣ гарнїчїзне авѣстрїакѣ шї ваварѣсѣ, джсѣ градіе сїрїтѣлї челї практикъ алѣ локѣлторїлорѣ: къ нъ се сімте нїмїка алѣ чеа, де кѣтѣ мїшкаре коммерціалѣ. — Франкфуртѣлѣ аре шї інстїтѣте лїтераре, шї а ѣнме зпѣ цїмнѣсіѣ, о скѣлъ де четѣдїанї ѣнмітъ моделѣ (Musterschule) маї тѣлѣ скѣле елементаре, інстїтѣте прївѣте де вѣїедї тї де фете, шї о фѣрте вѣнѣ скѣлъ де єврї джпѣррїтѣ дѣнѣ сессѣ дж о севдїїне де вѣїедї тї алѣ де фете. Єз нъ пѣтѣсі се афлѣ не алді антѣческорї аї скѣлелорѣ, де кѣтѣ не Домѣ

